

Meubelen, een vrouwelijk

HET WOORD 'MEUBEL' IS AFGELEID VAN HET WOORD MOBIEL: MEUBELN ZIJN DE VERPLAATSBARE OBJECTEN IN HET WOONHUIS. DOOR HET GEBRUIK, DE AANSCHAF EN DE PLAATSING VAN MEUBELN DRUKKEN VROUWEN SINDS MENSENHEUGENIS EEN STEMPEL OP DE ONTWIKKELING ERVAN. ZELFS DE VORMGEVING IS ER DOOR BEÏNVLOEDT. ZO WERD BIJVOORBEELD DE ARMSTOEL IN DE ACHTTIENDE EEUW AANGEPAST AAN DE BREDE HOEPELROKKEN VAN DE DAMES AAN HET FRANSE HOF.

Een goed gevulde linnenkast

Mijn Westfriese grootmoeder had nog een echte linnenkast in de oude betekenis van het woord. In deze kast bewaarde ze haar kostbaarste bezit: haar uitzet aan lakens, kussenslopen, beddenspreien en tafellinnen, inmiddels veelvuldig gebruikt, maar nog altijd mooi en glad en volgens een vaste manier opgevouwen. Ik herinner me nog goed dat zij vertelde hoe zij als jong meisje begon met het merken van haar eerste kussensloop. En hoe zij in haar jonge jaren uren spendeerde aan het samenstellen en verfraaien van haar uitzet. Dat verfraaien deed zij mij voor: ze verwijderde heel voorzichtig enkele weefdraden uit een sloop waarna ze de draadjes van de andere draadrichting, die zo zichtbaar werden, met een kunstig steekje aan elkaar vastzette. Zo kreeg het kussen een mooie opengewerkte rand met de uitstraling van kloskant. Ook de bovenlakens kregen zo'n prachtige afwerking. Het moet jaren geduurd hebben om haar linnenkast te vullen; de uitzet werd geleidelijk opgebouwd om de

kosten te spreiden. Tegenwoordig zijn bedden- en tafelgoed van katoen of andere weefsels, maar vroeger was het van linnen, gemaakt uit vlas. Dit was veel zachter, vooral als je het op de juiste wijze behandelde (mangelen). Bovendien is linnen heel duurzaam. De inhoud van de linnenkast ging dan ook een leven lang mee, en zelfs nog langer.

Nauwkeurig beschreven boedels

Tientallen, soms honderden servetten komen we tegen in zeventiende-eeuwse boedelbeschrijvingen die de inhoud van de linnenkast beschrijven. Maar ook diverse sets bij elkaar horende tafellakens en handdwalen om de handen te drogen na het handenwassen voor de maaltijd. Alles werd minutieus omschreven, inclusief patronen en merken. Hollandse huisvrouwen bezaten enorme hoeveelheden tafellinnen. Vaak bleven de meest bijzondere stukken door overerving eeuwenlang in de familie. Waarschijnlijk is vooral het fijne tafellinnen

Barbara Laan

Barbara Laan is als interieurspecialist werkzaam op het terrein van het cultureel erfgoed. Zij werkte mee aan talloze publicaties, waaronder Van neorenaissance tot postmodernisme (1996), Leven in toen (2001), Huis Sonneveld (2001) en Amsterdamse interieurs (2009). Ook is zij de drijvende kracht achter het onderzoeksproject naar woonhuizen en hun interieurs in Amsterdam Zuid, de bijbehorende tentoonstelling en het boek: Wonen in een herenhuis, 1875-1945, toen en nu (juni 2012).

Linnen stond symbool voor de status van de vrouw

zo nadrukkelijk aanwezig in de boedels, omdat beddengoed vaker werd gebruikt en dus eerder versleet. Het goed gebleven linnen vererfde in de vrouwelijke lijn en was een teken van welstand. De bedragen die de notaris invulde op de boedellijsten geven die kostbaarheid aan. Het linnen stond symbool voor de status van de vrouw des huizes en haar goede komaf.

Uit de zeldzame voorbeelden van bewaard gebleven zeventiende- en achttiende-eeuws tafellinnen weten we hoe het representatieve tafellinnen er vroeger uit zag: rijk uitgevoerd met tussenzetsels van kloskant en ingewikkelde weefpatronen met bloemen en vogels (linnen damast). Eenvoudiger linnen bezat zogenaamde 'pellen', een blokjespatroon. Ook werden er 'rollen' met hagelwit linnen bewaard: lange banen linnenweefsel in smalle stroken (de maat van het vroegere weefgetouw) die men op voorraad hield, wachtend om door jonge meisjes te worden verwerkt tot bedden- en tafelgoed, hand- en keukendoeken.

Kostbare kabinetten

Omstreeks 1600 ontstonden de hoge wandkasten met een of twee deuren. Ze werden in Frankrijk armoire genoemd, naar het wapentuig dat er vermoedelijk oorspronkelijk in werd bewaard. In Nederland floreerde de meubelkunst in de zeventiende en achttiende eeuw met een veelheid aan kasttypen in eiken- en notenhout, vaak voorzien van rijk beeldhouwwerk, inlegwerk van ebbehout of geheel gefineerd met tropische houtsoorten. Tot de meest kostbare meubelen behoorde het zogenaamde kabinet, een duurdere variant van het dressoir met een open- of half open onderstel. Kabinetten konden ware pronkmeubelen zijn. Ze werden gebruikt om exotische verzamelingen in uit te stallen, maar ook om de babyuitzet in onder te brengen: het zogenaamde luiersmandkabinet voor babykleding, luiers en het beddengoed voor de wieg.

In oude pronkpoppenhuizen, zoals bewaard gebleven in enkele musea, kunnen we zien hoe de linnenkasten en luiersmandkabinetten er omstreeks 1700 moeten hebben uitgezien. Naast kostbare kabinetten komen eenvoudiger tweedeurskasten van notenhout voor. In deze poppenhuismeubelen is tafellinnen, beddengoed en kleding te vinden. Een belangrijkere bron van kennis over de cultuur van tafel en bed is bijna niet denkbaar. De termen uit de boedellijsten zoals 'bedde sack' (matrassloop) en 'schuddebed' (bovenmatras gevuld met dons) krijgen door deze miniatuurlinnenkasten een gezicht. Kleerzolders met droogstokken, wasmanden, strijkijzers en linnenpers vertellen het verhaal van de wascultuur.

De beste kamer van het huis

Ook voor de plaatsing van de linnenkasten in huis zijn de poppenhuizen een belangrijke bron. In het poppenhuis van Petronella Dunois, nu in het Rijksmuseum, staat een linnenkast in de 'beste kamer' en een tweede voor de babyuitzet in de kraamkamer. Dat een goed gevulde linnenkast werd gezien als

een voornaam en aantrekkelijk aspect van het huishouden kan ook worden afgelezen aan genreschilderijen zoals die van Pieter de Hoogh uit 1663. In de voorstelling 'De Linnenkast' laat de vrouw des huizes haar hand rusten op een stapel schoon, zorgvuldig opgevouwen linnengoed: zij koestert haar kostbaarste bezit.

Met dank aan kunsthistorica Sanny de Zoete, eigenares van een winkel in antiek en design linnengoed in Delft (www.sannydezoete.nl).
Jet Pijzel, conservator Gemeentemuseum Den Haag, waar van 12 november 2011 tot en met 25 maart 2012 de tentoonstelling XXSmall is te zien, met onder meer een internationaal overzicht van poppenhuizen van de zeventiende eeuw tot heden (www.gemeentemuseum.nl).
Museum Bisdom van Vliet (www.bisdomvanvliet.nl).

Linksboven | De poppenlinnenkast in het pronkpoppenhuis van Sara Rothé, circa 1745, in de collectie van het Gemeentemuseum Den Haag.

Rechtsboven | Tafellinnendamast van Chris Lebeau, ontwerp Margotje, 1930. Sanny de Zoete heeft vijf dessins van de sierkunstenaar Chris Lebeau opnieuw in productie genomen.

Rechterpagina | Fraaie linnenkast uit de collectie van Museum Bisdom van Vliet. Foto Bert Muller van BMBEeld.

